

QORAQALPOQ BOLALAR ADABIYOTIDA MILLIY QADRIYATLAR VA ULARNING BOLALARNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Qosbergenova Aysanem Muratbaevna

Magistr

aqosbergenova@mail.ru

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22244200>

Tayanch so'zlar: qoraqalpoq bolalar adabiyoti, milliy qadriyatlar, bolalar tarbiyasi, ijtimoiy rivojlanish, psixologik rivojlanish, xalq ertaklari, ruhiy tarbiya, milliy o'zlik.

Annotatsiya. Ushbu tezisda qoraqalpoq bolalar adabiyotida aks etgan milliy qadriyatlarning bola shaxsining ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Qoraqalpoq xalq ertaklari, hikoyalari hamda zamonaviy bolalar prozasi misolida milliy o'zlikni anglash, axloqiy fazilatlarini shakllantirish, vatanparvarlik, mehnatsevarlik va ijtimoiy faollikni rivojlantirish masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari bolalar adabiyotining yosh avlodning ma'naviy kamolotidagi muhim o'rnini ko'rsatadi. Milliy qadriyatlar asosida yaratilgan badiiy asarlar bolalarda ijtimoiylashuv jarayonini jadallashtirib, ularning psixologik barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilishi aniqlangan.

Har bir xalqning ma'naviy merosi va milliy qadriyatlari yosh avlod tarbiyasining muhim manbai hisoblanadi. Qoraqalpoq xalqining boy og'zaki ijodiyoti, ertaklari, afsonalari hamda bolalar uchun yaratilgan badiiy asarlari yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda alohida ahamiyatga ega. Ayniqsa, bolalar adabiyoti orqali ezgulik, halollik, mehnatsevarlik, kattalarga hurmat va Vatanga muhabbat kabi fazilatlar bolalar ongiga singdiriladi.

Qoraqalpoq bolalar adabiyotida milliy qadriyatlar ko'pincha qahramonlarning xarakteri, ularning xulq-atvori va hayotiy qarashlari orqali aks ettiriladi. Asarlardagi ijobiy qahramonlar o'zining odobliligi, mehnatsevarligi, mardligi va insonparvarligi bilan yosh kitobxonlarga namuna bo'lib xizmat qiladi. Bolalar qahramonlarning xatti-harakatlarini kuzatish orqali jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarni o'zlashtiradi va ijtimoiy munosabatlar tizimiga moslashadi.

Ayniqsa, qoraqalpoq xalq ertaklarida yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurash markaziy o'rin egallaydi. Yaxshilikning g'alaba qozonishi bolalarda adolatga bo'lgan ishonchni shakllantirsa, salbiy obrazlarning mag'lubiyati axloqiy mezonlarni anglashga yordam beradi. Ertaklar orqali bolalarning tasavvuri, ijodiy fikrlashi va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Shu bilan birga, ularda milliy o'zlikni anglash hissi mustahkamlanadi.

Psixologik nuqtayi nazardan qaraganda, milliy qadriyatlarga asoslangan badiiy asarlar bolalarning emotsional-intellektual rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Adabiy qahramonlarning quvonchlari, tashvishlari va kechinmalari bilan birga yashagan bola empatiya, hamdardlik va o'z his-tuyg'ularini boshqarish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada uning psixologik barqarorligi va kommunikativ kompetensiyasi rivojlanadi.

Bugungi globallashuv sharoitida bolalar ongiga turli madaniy ta'sirlar kirib kelayotgan bir paytda qoraqalpoq bolalar adabiyotining tarbiyaviy ahamiyati yanada ortmoqda. Milliy qadriyatlar asosida yaratilgan asarlar yosh avlodni ma'naviy bo'shliqdan saqlash, ularda milliy g'urur va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli bolalar adabiyotida milliy qadriyatlarning badiiy talqinini yanada boyitish va zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Qoraqalpoq bolalar adabiyotida milliy qadriyatlarning badiiy ifodalanishi bolalarning ijtimoiylashuv jarayonida muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Asarlarda oila, mahalla, qarindoshlik munosabatlari, kattalarga hurmat va kichiklarga mehr kabi qadriyatlar qahramonlarning xatti-harakatlari orqali aks ettiriladi. Bunday obrazlar bolalarda jamiyatda yashash qoidalarini anglash, muloqot madaniyatini egallash va jamoa bilan birgalikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ayniqsa, xalq og'zaki ijodiyoti an'analari asosida yaratilgan ertak va hikoyalar yosh kitobxonlarning axloqiy qarashlarini boyitib, ularda milliy madaniyatga mansublik hissini kuchaytiradi. Xalq og'zaki ijodi namunalarining bolalar tafakkuri, nutqi va axloqiy dunyoqarashini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy tadqiqotlarda ham alohida ta'kidlangan.

Bundan tashqari, milliy qadriyatlar asosida yaratilgan bolalar asarlari yosh avlodning psixologik barqarorligini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Adabiy qahramonlarning sabr-toqati, mardligi, mehnatsevarligi va insonparvarligi bolalarda ijobiy emotsional holatlarni shakllantiradi hamda ularda o'z kuchiga ishonch hissini uyg'otadi. Milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya bolalarning ijtimoiy faolligi, mas'uliyat hissi va milliy o'zligini anglash darajasini oshirishga yordam beradi. Shuning uchun qoraqalpoq bolalar adabiyotida milliy qadriyatlarning badiiy talqini nafaqat estetik vazifani, balki yosh avlodni ma'naviy jihatdan barkamol qilib tarbiyalash vazifasini ham bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, qoraqalpoq bolalar adabiyoti yosh avlodning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim tarbiyaviy vosita vazifasini bajaradi. Unda aks etgan milliy qadriyatlar bolalarda axloqiy fazilatlar, milliy o'zlik, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik va ma'naviy yetuklikni shakllantiradi. Shuning uchun qoraqalpoq bolalar adabiyotini o'rganish va uning tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish barkamol avlodni voyaga yetkazishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Qurbonbayev, I. **Qoraqalpoq bolalar adabiyoti**. – Nukus: "Bilim", 1992
2. Paxratdinov, Yu. O'mirbek laqqi ham yumor-satira masalasiga. – Nukus: "Qoraqalpog'iston", 1992.
3. Qoraqalpoq folklori. Ko'p tomlik. 88–100-tomlar. – Nukus: "Ilm", 2015.
4. Hayitboyev, A. Zamonaviy bolalar adabiyoti: janr, mazmun va shakl. – Toshkent, 2015.